

Бізнес баби Федори

Микола Білокопитов

Ця історія трапилася давно, але й досі старші люди переповідають її молодим. А мені повідав про неї приватний підприємець Володимир Олександрович Грона, родичі якого з тих місць, де все й відбувалося.

Селище Линовиця Прилуцького району Чернігівської області зокрема відоме своїм цукровим комбінатом. А де є виробництво, там, зрозуміло, є й відходи. А як у нас зазвичай чинять з відходами? Викидають на смітники або накопичують на промислових звалищах. Не по-господарськи це!

У линовицьких цукроварів — безвідходне виробництво. Точніше, всі відходи не викидаються, а пускаються в діло. Жом – на ферми, для худоби, а частина меляси, через дірку в заводському паркані відноситься додому й використовується для виготовлення першокласного самогону. Майже в кожному дворі в сезон і міжсезоння народні умільці достойно складають конкуренцію як вітчизняним так і закордонним виробникам алкоголю. Ясна річ, таке вторинне використання сировини особливо не афішується, але й у дуже великому секреті не тримається. Так було в давні часи, так є й тепер.

Жила колись у Линовицях Федора Савелівна Лишафай. Була вона жінкою бойовою, рішучою, в міру балакучою. Так вона сама про себе говорила, так воно десь і було. А з-поміж односельців особливо вирізнялася тим, що, не ховаючись, самогон гнала й відкрито продавала. Кажуть, що баба Федора мала якийсь особливий рецепт: оковита в неї була чиста, як сльоза, без специфічних запахів і при цьому, за словами постійних клієнтів – скаженюча! Злі язики стверджують, що навіть сам дільничний (який не раз нахвалявся бабу оштрафувати за самогоноваріння), коли приймав гостей, то тайкома підсилав когось за горілкою тільки до Федори Лишафай. Чи так було, чи ні – не знаємо, але вже самі чутки про це багато про що свідчать.

І ось у середині п'ятдесятих років 20 століття почалася чергова антиалкогольна кампанія і, зокрема, особливу увагу борці з зеленим змієм приділяли викоріненню самогоноваріння. Більшість линовицьких майстрів оковитої або припинили гнати самогон, або ж пішли в глибоке підпілля. І тільки Федора Савелівна без розуміння поставилася до благих намірів партії й уряду та їхніх повпредів на місцях, продовжуючи відкрито гнати горілку й продавати наліво й направо. Тим більше, що клієнтів у неї різко додалося. Народ під час тієї кампанії гнати самогон побоювався, а вживати таки продовжував.

Ані кілька останніх попереджень дільничного, ані ціла делегація членів місцевої сільради, що намагалися вплинути на злісну самогонницю, ніяких результатів не дали. Баба Лишахвайка, як її звали по вуличному, не піддавалася на умовляння й не боялася погроз. Дільничному, який лякав її тюрмою, взагалі сказала:

— Грицько, не мороч голову! Мене в тюрму не приймуть, бо мені вже восьмий

десяток іде. А будеш мене лякати, так он граблі візьму й на твоїй спині поламаю!

Такого зухвальства дільничний терпіти не став. Звітуючи в район про виконану роботу по боротьбі з самогонварінням, він окремим абзацом написав про невинуватість баби й про необхідність вжиття щодо неї "суворих превентивних заходів".

У районі навіть зраділи такій обставині. Було прийнято рішення вчинити над бабою показовий суд. Тим самим, як мовиться, вбити двох зайців: норовисту зловмисницю покарати й на інших страху нагнати.

Виїзне засідання Прилуцького районного суду відбувалося в одному з приміщень Линовиського цукрового комбінату й зібрало величезну кількість людей. Та воно й не дивно. По-перше, бабу Лишахвайку тут усі добре знали, а, по-друге, всім було цікаво: яку ж кару присудять старій за такий, здавалося б, звичайний для Линовіці грішок?

Слід сказати, що під час цього відкритого процесу Федора Савелівна не виявляла особливої поваги до радянського правосуддя, не покалася, бо не вважала себе винною. Більше того, не раз перебивала на півслові то суддю, то прокурора, заявляючи, що вони геть нічого не тямлять у справі вживання алкоголю. Бідолашного державного обвинувача, який, говорячи, активно жестикулював руками, Федора Савелівна взагалі довела до конфузу:

— Якби ви, — говорила баба, — не труїлися казенкою, а пили мій самогон, то у вас, товаришу прокурор, руки отак не тряслися б!

У залі зчинився веселий гомін, навіть суддя, прикрившись долонею, здригався від сміху. А секретар після кожної бабиної репліки, що викликала бурхливу, несерйозну реакцію, довгенько калатав дзвінком, закликаючи присутніх до порядку.

Та попри такі не вельми серйозні моменти, вирок суду був досить суворим. Сімдесятишестирічну Лишафай Федору Савелівну іменем Закону було засуджено до двох років виправних робіт з конфіскацією знаряддя злочину (самогонного апарату). І в кінці липня відправили бабу в жіночу колонію в місто Одесу.

Начальник виправно-трудової колонії, ознайомившись зі справою новоприбулої, і, зважаючи на її похилий вік, ніяк не міг визначитися з тим, яку ж роботу їй призначити? Вирішив особисто поговорити з засудженою.

— Що ви добре вмієте робити? — спитав у неї.

— Ой, громадянине начальник, — заявила підступна баба, — у всьому Прилуцькому районі краще за мене ніхто самогонку не гнав. Тому, якщо у вас є апарат, я вам таку оковиту гнатиму, що куди тій казенці! Всю тюрму забезпечу...

Достеменно не відомо, як відреагував на таку пропозицію начальник, тому не будемо нічого вигадувати. Але те, що Федорі Савелівні дали дуже престижну роботу, наводить на деякі припущення... Та цур їм!

Доручили бабі доглядати за клумбами в самому центрі Одеси, недалеко від знаменитої Дерибасівської вулиці. Після сніданку її та ще двох жінок разом з необхідними інструментами доставляли туди спеціальною машиною, а ввечері нею ж везли назад у колонію. В обідню пору завжди вчасно прибувала виїзна кухня... Звичкйй до селянської праці Федорі Савелівні, догляд за квітами (після домашніх п'ятдесяти

соток городу) здавався дитячою забавкою. І вже за тиждень вона виступила з ініціативою, що сама впорається з дев'ятьма квітниками (було по три клумби на кожную працівницю). Начальство ініціативу підтримало й двох напарниць, за визначенням Лишахвайки – "добряче ледачкуватих", перевели в інше місце. І баба Лишахвайка сама давала повний лад на ввіреній їй ділянці роботи.

Ой, як Федорі Савелівні сподобалася така тюрма! Так склалося життя, що далі райцентру Прилуки баба ніколи не була. А тут – Одеса, з її вишуканою архітектурою, особливим шармом городян і, нарешті, знаменитостями. Пізніше баба розповідала, що кілька разів не просто бачила, а й розмовляла з самим Леонідом Утьосовим, який з дамочкою неспіхом прогулювався повз її квітники в бік Дерибасівської. Сама Лишахвайка, навівши порядок на клумбах, не раз робила піші вояжі то на Приморський бульвар до Дюка й відомих потьомкінських сходів, то до оперного театру, то на ту ж Дерибасівську. Та й робота для неї була не каторжною, від якої більше задоволення, ніж утоми.

Баба на повному серйозі вирішила доживати свого віку тут. А чим погано? Жити є де, годують тричі на день – вдома не завжди так виходило. Та й сама Одеса линовицьку самогонницю просто зачарувала.

Але не так сталося, як гадалося. Через три місяці бабиної тюрми трапилося непередбачене. На початку листопада почало різко холодати. Всі клумби терміново підготували до зими. І Федора Савелівна фактично лишилася без роботи. Та це ще півбіди. Біда почалася з того, що начальник виправно-трудової колонії на загальному зібранні почав свій виступ з того, що похвалив кращих засуджених, які, усвідомивши свою провину, стали на шлях виправлення й заслуговують особливого відзначення. Першою в цьому списку була названа Лишафай Федора Савелівна. На її адресу начальник тюрми висловив цілий букет компліментів, а закінчив свій виступ фатальною для баби фразою: "Ми вже зробили клопотання про дострокове звільнення на волю громадянки Лишафай...".

Для кожного, хто чує подібне в місцях позбавлення свободи, ці слова найбажаніші, найсолодші, найочікуваніші. Проте для баби Лишахвайки вони пролунали громом серед ясного неба, суворим вироком, що посягав на її нове, за її ж словами "райське життя". І баба, замість радісно просльозитися, раптом істерично заголосила: "Не хочу! Не хочу на волю! Мені тут наравиться! Громадянин начальник, залиште мене в тюрмі! Ну, будь-ласка..."

Своїм криком Федора Савелівна кого розсмішила, а кого й спантеличила. Бо такого тут ще не було. Ба, більше! Вже після зібрання баба заявила керівництву колонії, що навідріз відмовляється від амністії й наполягає, щоб їй додали термін ув'язнення до вже існуючого строку. Вона, мовляв, згодна перебувати тут до кінця своїх днів і якщо для цього треба щось вкрати чи когось виматюкати або й побити, то вона згодна зробити це хоч зараз.

Тюремне начальство, за голову схопившись, ледве заспокоїло стару, пообіцявши щось придумати. А насправді зайнялося тим, щоб якнайшвидше спекатися баби. І таки

домоглося свого: Федору Савелівну Лишафай з першою ж чергою амністованих було (не без скандалу) відправлено додому.

Прибувши в рідну Линовицю, підступна баба утворила ось що. За гроші, зароблені чесною працею в ув'язненні, купила два самогонних апарати й замовила своїм постійним постачальникам мелясу з цукрового комбінату. Зігнавши кілька десятків літрів оковитої, Лишахвайка яскраво жовтою фарбою на своїх воротах написала: "Продаймоца самогон. Обращаця в любе время!" Такий же текст, але зі своєю адресою, Федора Савелівна написала на білих аркушах паперу й причепила на стовпах навпроти будинку дільничного міліціонера, а також у райцентрі біля райвідділу міліції та суду.

Зробивши все це, стара чекала, коли ж її знову заарештують, засудять і відправлять у тюрму, яка асоціювалася в неї виключно з "одеським раєм". Але так і не дочекалася. Паперові оголошення правоохоронці, зрозуміло, відразу ж позривали, а на бабу махнули рукою. Єдине, чого тоді домігся дільничний, так це заставив самогонницю зафарбувати компрометуючий напис на її воротах.

Прожила Федора Савелівна 93 роки, безкарно (після короткої тюрми) займаючись самогонним бізнесом. А ще, як згадують линовицькі старожили, баба Лишахвайка зробила у себе в дворі велику клумбу, на якій вирощувала дивовижно красиві квіти...